

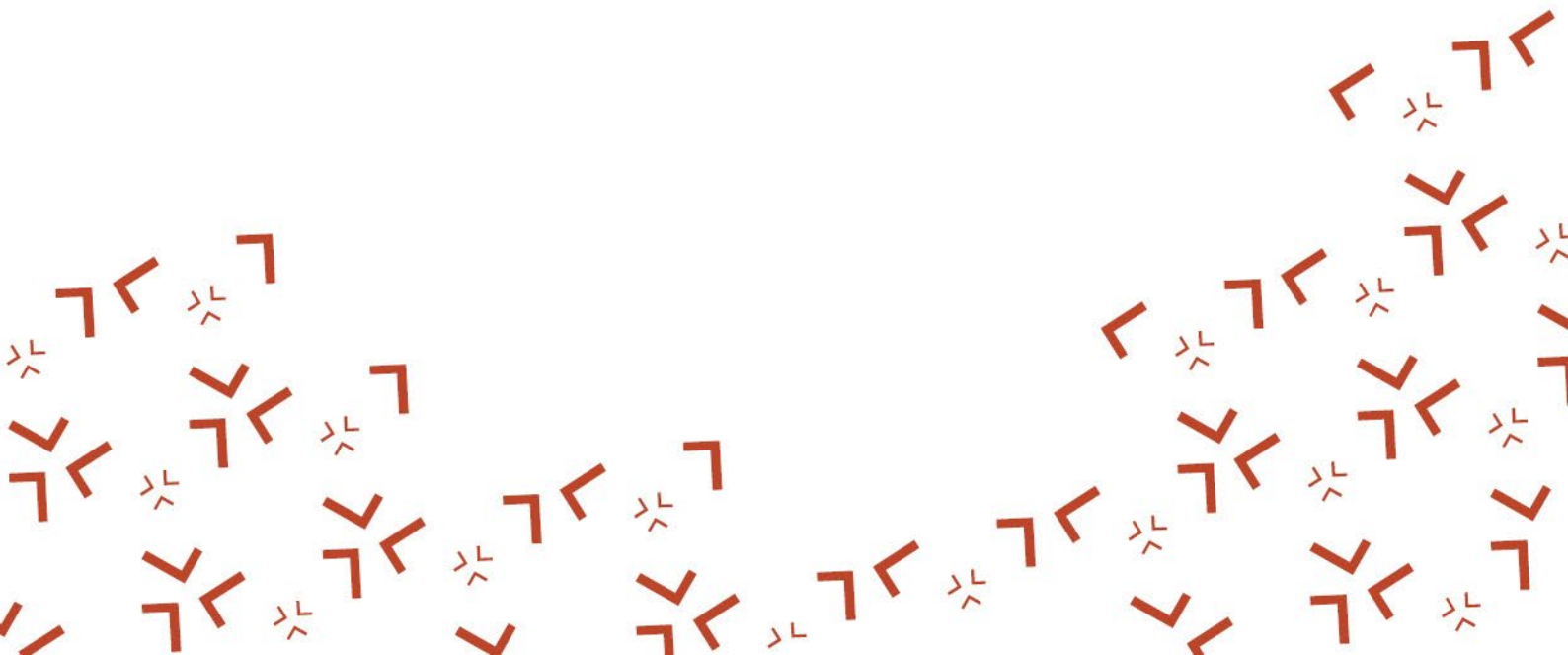
Tämä on alkuperäisen artikkelin rinnakkaistallenne (kustantajan versio).

Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat saattavat poiketa alkuperäisestä julkaisusta.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Alatalo, M., Janhunen, J. & Hirvaskari, M. 2023. Ennakoinnista tukea luovan alan ja matkailun digiloikkaan. Lumen – Lapin ammattikorkeakoulun verkkolehti (2).

URL: <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=df603005-c51b-4126-a69f-949954026d2a>

Ennakoinnista tukea luovan alan ja matkailun digiloikkaan

Malla Alatalo, TaM, asiantuntija, Vastuulliset palvelut, matkailu, Lapin ammattikorkeakoulu

Jenny Janhunen, YTM, lehtori, Vastuulliset palvelut, matkailu, Lapin ammattikorkeakoulu

Milla Hirvaskari, restonomi (YAMK), Vastuulliset palvelut, matkailu, Lapin ammattikorkeakoulu

Asiasanat: digitalisaatio, ennakointi, luovat toimialat, luova talous, matkailu, kulttuurimatkailu

Kasvun ja kehittymisen suuntia luoville aloille

Korona-aika tarjoili luoville aloille – kuten niin monille muillekin – lähes lamauttavan haasteen. Samaan aikaan kuluttajat kuitenkin janoivat sisältöjä enemmän kuin aikoihin, kun luovien alojen sisällöistä haettiin iloa, lohtua ja eskapismia uudessa omituksessa arjessa. Ahmittiin sarjoja ja elokuvia, pelattiin lauta-, konsoli-, ja tietokonepelejä, kulutettiin kirjallisuutta, tilattiin neuleohjeita ja tarvikepaketteja, viisastuttiin verkkokursseilla, vierailtiin etäopastuksin virtuaalikohteissa, koettiin konsertteja, klubi-iltoja ja muita elämyksiä etänä digialustoilla. Jos korona-aika olikin luoville aloille ankara, osoitti se toisaalta myös sen, että moninaisille sisällöille on kysyntää. Ala ansaitsee arvostusta ja panostuksia. Alalla kyettiin tekemään ad hoc -digiloikkia, mutta systemaattista digipreesensin kehittämistyötä tarvitaan edelleen.

Luovien alojen määrittely yksiselitteisesti on haasteellista, jopa mahdotonta. Perinteisesti luovilla aloilla on tarkoitettu taidealoja, kulttuurialoja sekä luovaan työhön perustuvia osaamisintensiiivisiä yrityspalveluja (Parkkola 2020). Näistä esimerkkeinä voisi mainita taidegalleriat, teatteri, muotoilupalvelut, mainonta- ja markkinointiviestintä, käsityöt, musiikki, ohjelmalvelut ja elämyspalvelut. Tässä artikkelissa tarkastelemme luovia aloja niin, että luova talous nousevat kulttuuriin, taiteiden ja luovan osaamisen ytimeksi ja kasvavat luovuutta keskeisesti hyödyntäviksi toimialoiksi. Luovuus tuottaa kulttuurisisältöjen ja -

tuotteiden ohella myös monipuolisesti erilaista osaamista, palveluja ja elämyksiä. (OKM 2017; Parkkola 2020.)

Luovien alojen merkitys on suuri myös kansantalouden kannalta. Luovista aloista yksistään taide- ja kulttuurialan osuus bruttokansantuotteesta vuonna 2019 oli 3,10 prosenttia (poislukien tapahtumat). Vuonna 2021 ala työllisti 128 000 ihmistä. Vaikka osuus BKT:sta on EU:n keskiarvoon nähden (4,4%) pienehkö, on se kuitenkin Suomessa suurempi kuin vaikkapa metsätalouden (1,96%). Lisäksi huomionarvoista on se, että yrittäjyys on voimakasta taide-, kulttuuri- ja tapahtuma-aloilla. Alalla työskentelevistä jopa 28% toimii yrittäjinä, kun taas muilla aloilla vastaava luku on 13%. (Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry 2023.)

Tulevaisuuteen alalle on ladattu kansallisella tasolla kasvu- ja kehittämistavoitteita. Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelman yhtenä kärkenä oli luovien alojen edistäminen, esim. lisäämällä alan työllistävyyttä ja osuutta BKT:sta. Alan toimintaedellytysten kehittäminen on tärkeää, sillä tiedetään, että esimerkiksi kulttuurialan määrärahat tulevat laskemaan. Sen myötä odotuksia tullaan väistämättä lataamaan yhä enemmän yrittäjyyttä, uutta liiketoimintaa tai muita tulonlähteitä kohtaan. Yhdeksi valtakunnalliseksi kehittämiskohteeksi on myös tunnistettu esim. luovalla alalla työskentelevien yrittäjien digitaitojen parantaminen ja osaamisen syventäminen. (Tarjanne 2020).

Inhimillinen luovuus on ominaisuus, jota tekoäly kaikessa nokkeluudessaankaan ei voi täysin syrjäyttää. Tekoälyn ja muut digitaaliset ratkaisut voi kuitenkin valjastaa parantamaan alan toiminta- ja kasvuedellytyksiä. Lapissa on tunnistettu tarve tukea ja kouluttaa luovan alan yrittäjiä hyödyntämään paremmin digitaalisia alustoja, sosiaalisen median kanavia ja sitä kautta parantamaan heidän liiketoimintavalmiuksiaan. Lapin yliopiston ja Lapin ammattikorkeakoulun yhteistyössä toteuttama Digitaitoja luoville aloille (LuovaDigi) -hanke on suunniteltu vastaamaan näihin tarpeisiin ja toiveisiin Lapissa toimiville luovan alan yrittäjille. Osallistujilleen huolellisesti räätälöity hanke käynnistyi alkuvuodesta 2022 ja on nyt jo loppusuoralla.

Digitaitoja ennakoiden ja räätälöiden

Ennakointi on ollut keskeinen teema läpi LuovaDigi -hankkeen sparrausohjelman. Vuoden mittainen digitaitoja tukeva sparrausohjelma luovan alan yrittäjille oli yksi hankkeen

keskeisistä toimenpiteistä. Hankkeen ensimmäinen tapaaminen oli tulevaisuustyöpaja, joka järjestettiin loppukesästä 2022. Työpajan tavoitteena oli tunnistaa ja visioida luovien alojen muutosvoimia ja mahdollisia tulevaisuuskuvia. Osallistujat piirsivät, muovailivat ja rakensivat dystooppisia ja utopistisia tulevaisuudenkuvia. Ennakointikyvykkyys onkin noussut erityisesti pandemian seurauksena yhdeksi merkittävistä liiketoimintataidoista ja siksi se on ollut keskeinen toiminta- ja ajattelumalli LuovaDigi -hankkeenkin aikana.

Paitsi ennakointi, myös räätälöinti, toimii LuovaDigi -hankkeen sisältöjä määrittävänä periaatteena. LuovaDigi -hankkeessa kehitettiin toimintamalli, jossa sparrausohjelmaan osallistujille tarjottiin räätälöidysti erilaisia tapoja ja alustoja osallistua ja kehittää omia digitaitojaan. Toimintamalli perustui osallistujan hakeutumiseen ja sitouttamiseen ohjelmaan jo hakuvaiheessa. Vuoden kestävään sparrausohjelmaan haki parikymmentä luovan alan toimijaa ja yrittäjää tai yrittäjäksi aikovaa. Alussa kartoitettiin jokaisen osallistujan nykytilanne ja käytiin läpi tavoitteet tulevalle vuodelle. Sparrausohjelman aikana toteutetaan yhteensä kahdeksan yhteistä koulutuspäivää, joissa kaikissa on ennalta määritelty tema ja tarkoin valikoitu kouluttaja. Koulutuspäivien aikana osallistujat ovat voineet kehittää omaa yritystoimintaansa erilaisten harjoitusten avulla sekä saamalla sparrausta asiantuntijoilta ja muilta sparrausohjelmaan osallistuvilta yrityksiltä.

Yksi keskeisistä osaamisen kehittämisen tavoista ovat olleet parisparraukset. Ensimmäisen koulutuspäivän aikana osallistujat pääsivät tutustumaan toisiinsa speed dating -tyyliin. Intensiivisen tutustumisen jälkeen osallistujat saivat esittää toiveita siitä, kenen kanssa kahdenkeskinen sparrailu tuntuisi luontevimmalta tulevan vuoden aikana. Hanketiimi toteutti näiden toiveiden ja alkukartoituskeskustelujen pohjalta osallistujien ”parittamisen”. Näin muodostuivat sparrausparit. Tunnelma oli kuin Ensitreffit alttarilla -ohjelmassa, kun pohdittiin kenen osaaminen tukisi parhaiten ketäkin ja keiden persoonat sopisivat toisilleen. Ilmassa väreili ja edessä oli uuden alku. Tavoite oli, että jatkossa sparrausparit tapaisivat oma-aloitteisesti ja tukisivat toisiaan läpi sparrausohjelman. Osalla pareista lento oli alusta saakka nousukiittoa, kun taas osalla lentoon lähteminen kesti hieman pidempään ja osa vielä käynnistelee.

Parisparrausten lisäksi toimintamalliin kuuluivat asiantuntijasparraukset, joita toteuttivat hankkeessa työskentelevät Lapin yliopiston ja Lapin ammattikorkeakoulun asiantuntijat. Toimintamalli on ollut alusta asti ennen kaikkea ketterä: osallistujat ja sparrausparit ovat

voineet sopia asiantuntijasparrauksia omien tarpeidensa ja aikataulujensa mukaan läpi vuoden sparrausohjelman. Koulutuspäivät ovat tarjonneet tärkeitä kohtaamisia ja toimineet alustana onnistumisille ja oivalluksille. Näitä koulutuksia, esimerkiksi tiedolla johtamisesta ja sosiaalisen median hyödyntämisestä liiketoiminnassa, on tarjottu myös laajemmin yrittäjille Lapissa.

Hankkeen ympyrä sulkeutuu toukokuuisessa kevätjuhlassa, jossa katsotaan paitsi taaksepäin hankkeen sparrausohjelmaan ja sen tuloksiin, suunnataan vielä kertaalleen katseita kohti tulevaa – millaisia ovat luovien alojen tulevaisuuden näkymät?

Kasvupotentiaalia kulttuurimatkailusta luoville aloille

LuovaDigi -hankkeen taustalla on vaikuttanut erityisesti Lapista käsin -hanke (2018–2021), jossa tavoitteena oli kehittää käsityöntekijöiden ja -yrittäjien osaamista käsityötuotteiden tai -palvelujen kehittämisessä matkailuelinkeinon soveltuviksi (Kilpimaa, Kugapi & Laivamaa 2021).

Lapissa on pitkään tehty kehittämistoimia kulttuurimatkailun ja luovan alan saralla ja sen merkitys on korostunut entisestään 2020-luvulla. Palvelutoimialat, kuten matkailu, nähdään luovan talouden jatkumona, jonne erilaiset kulttuurisisällöt, -palvelut ja -elämykset sopivat oivallisesti. Parhaassa tapauksessa matkailu ja luovat alat kuten kuvataide, käsityöt tai esittävä taide tukevat toisiaan ja tarjoavat elämyksellisiä sisältöjä niin matkailijoille kuin paikallisillekin. Voisiko yksi valoisa skenaario luovien alojen tulevaisuuksista olla kulttuurimatkailussa?

Kulttuurimatkailussa tarvitaan yhä enemmän luovan matkailun elementtejä, sillä matkailija haluaa olla aktiivinen oman yksilöllisen elämyksensä luoja, ei pelkästään passiivinen katselija tai kuuntelija. Matkailija haluaa osallistua, kokeilla uutta ja saada onnistumisen elämyksiä uusilta aloilta. (Markkula 2021). Kulttuuri ja taide voivat avartaa matkailua Lapissa (Jokela, Kovero & Huhmarniemi 2021).

Kulttuurimatkailussa on kasvupotentiaalia. Digitalisaation avulla kulttuurimatkailupalvelut – ja tuotteet voidaan tuoda paremmin matkailijoille saavutettavaksi. Monikanavainen löydettävyys parantaa saavutettavuutta ja monikanavainen ostettavuus parantaa myynnin

kasvun potentiaalia. Monikanavainen saavutettavuus ja ostettavuus huomioitiin myös LuovaDigi -hankkeen yrityksille järjestettyjen koulutuksien ja sparrauksien sisällöissä.

LuovaDigi -hankkeessa on ollut mukana yrittäjiä, jotka tuottavat myös matkailupalveluita. Osallistujat ovat sparrausohjelman aikana tuoneet monia eri näkökulmia digitaalisuuskeskusteluun, mikä on lisännyt ja avartanut digitaalista osaamista ja ajattelua entisestään. Ulkopuoliset kouluttajat ovat niin ikään monen eri alan edustajia. Monialaisuus on rikastuttanut sparrausohjelman sisältöjä. Myös hankkeessa työskenteleville matkailun asiantuntijoille on ollut ammatillisesti hieno tilaisuus rakentaa siltoja matkailun ja luovan alan toimijoiden välillä. Rajapinnoilla on syntynyt inspiroivia keskusteluja, verkostoitumista ja oivalluksia. Tästä on hyvä jatkaa kehittämisyhteistyötä tulevaisuudessakin.

Pohdinta

Luovien alojen digitalisaation kehittämisen teemat ja toimenpiteet ovat ajankohtaisia myös matkailun puolella. Visit Finlandin strategiassa 2021–2025 digitalisaatio on yksi strategiateema, jossa tavoitteeksi 2025 on kirjattu mm. 1) Suomen matkailualan digiosaaminen on kehittynyt, 2) Monikanavaiset jakelustrategiat ovat käytössä ja 3) Matkailutuotteet ovat löydettävissä ja ostettavissa kohderyhmillämme relevanteimmista kanavista (Visit Finland).

Uudenlaisia välittäjämalleja ja yhteistyömuotoja tulisi laajemmin tunnistaa ja hyödyntää matkailussa Uskomme, että matkailun ja luovien alojen rajapinnoilla on paljon mahdollisuuksia rakentaa kestävää liiketoimintaan tulevaisuudessa. Matkailu on Lapissa pitkään tukeutunut luontoon, revontuliin, joulupukkiin ja moottorikelkkailuun. Näille on sijansa varmasti jatkossakin, mutta matkailijoiden kulutustottumukset ovat kuitenkin murroksessa. Matkailupalveluihin tarvitaan kipeästi uusia kestäviä ja monipuolisia sisältöjä, joita luovan alan toimijat jo nyt tuottavat. Matkailun ja luovien alojen yhteistyössä on vain voittajia: on taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä, että matkailun tuoma tulo jakaantuu alueella laajemmin. Lapille on matkailukohteena eduksi monipuolistaa tarjottavia sisältöjä ja ennen kaikkea tarjota matkailijoille mahdollisuuksia kokea paikallista luovaa osaamista.

Lähteet

Jokela, T., Kovero, M. & Huhmarniemi, M. (toim.) 2021. Taide avartaa matkailualaa Lapissa. Rovaniemi: Grano Oy. Viitattu 3.4.2023 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-300-6>

Kilpimaa, P., Kugapi, O. & Laivamaa, L. 2021. Käsityömatkailun polulla: Miten teet luovuudesta elämyksen? Viitattu 3.4.2023 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-262-7>

Markkola, S. 2021. Kulttuurimatkailun tuotesuosituksset. Visit Finlandin julkaisuja 2021. Viitattu 11.4.2023 <https://www.businessfinland.fi/4a8404/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2021/vf-kulttuurimatkailun-tuotesuosituksset-2021.pdf>

Parkkola, T. Mistä puhumme kun puhumme luovista aloista? Teoksessa Talvela, J., Hyypä, H., Ahlavuo, M. & Kurkela, M. (toim.) 2020. Luovien alojen nykytila, näkymät ja kasvupotentiaali. Creve 2.0 – Yrityspalvelut ja yhteistyömallit hankkeen tuloksia ja visioita. Aalto-yliopiston julkaisusarja 17/2020. Viitattu 2.4.2023 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-64-0114-0>

Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry 2023. Taide- ja kulttuurialan avainlukuja. Viitattu 10.4.2023 <https://taku.fi/nain-vaikutamme/taide-ja-kulttuurialan-avainlukuja/>

Tarjanne, P. 2020. Luovan talouden tiekartta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:48. Viitattu 30.3.2023 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-568-3>

Visit Finland. Visit Finland Strategia 2021-2025. Visit Finland julkaisuja. Viitattu 11.4.2023 <https://www.businessfinland.fi/492562/globalassets/finnish-customers/02-build-your-network/visit-finland/julkaisut/visit-finland-strategia-2021-2025-suomi.pdf>